

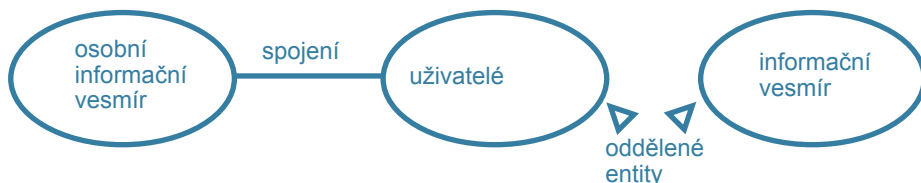
BRUCE, Christine Susan. *The Seven Faces of Information Literacy*. Adelaide : Auslib Press, 1997. 203 s. ISBN 1-875145-43-5. Doktorská práce autorky.

Pojetí informační gramotnosti v doktorské práci Christine Susan Bruce

Informační gramotnost z různých pohledů

Poznáváme, že postupem času zastávají různé autority odlišné pohledy na obsah pojmu informační gramotnosti. Opatrnost tohoto úvodu nebude proto bezúčelná. Nabízí se přejímat různá doporučení a pojmosloví doplněná vlastním kontextem doby, situací a dalšími faktory s tím souvisejícími. U nás se zatím střetávají odlišná stanoviska z různých koutů světa a Odborná komise informačního vzdělávání a informační výchovy na vysokých školách se snaží vytvořit své Standardy informační gramotnosti vysokoškolského studenta¹ již od roku 2004 a pravidelně je revidovat. Zmíněný postup chápe Ch. S. Bruce jako správný. Poukazuje konkrétně na svůj výzkum z roku 1994 a předpokládá, že situace se bude dále vyvíjet [s. 17]². Neubrání se změně. Více než desetiletá prodeleva do dnešního data však nemá na závažnost její práce zatím větší vliv. A to z toho důvodu, že pohlíží na fenomén opodstatnělým a zajímavým způsobem. Jak sama píše: „používá fenomenografický přístup k informační gramotnosti“ [s. 1, s. 178]. Definuje ustálený pohled expertů na věc. Ten je vytvářen *behavioristickým* paradigmatem spolu s paradigmatem založeným na rozboru *informačního procesu*. Uživatel informací (čtenář) je zkoumán z tohoto hlediska. V praxi to znamená, že jeho informační gramotnost je pojímána jako soubor činností při práci s informacemi. Je zkoumáno jeho chování a doporučován postup. Vytváří se mentální modely uživatelů a k tomu se definují cesty, jakými se střetávají s aspekty světa kolem nich.

Každý přístup by měl potom být výsledkem zkoumání skutečného stavu. Práce Ch. S. Bruce se zakládá na dotazování členů akademické obce v roce 1994, účastníků dění v akademii. Je to učitelský sbor, akademičtí knihovníci a výchovní poradci, jsou to efektivní uživatelé informací, uživatelé-odborníci [s. 157, s. 153]. Jde jí však především o to, vytvořit alternativní model a podpořit chápání fenoménu informační gramotnosti, rozšířit možné hranice chápání. Tento alternativní pohled pojmenovala jako *hermeneutické a fenomenologické* paradigma [s. 15 a obrázek 1.1a a 1.1b]. V její práci jde tak o vyložení obsahu v závislosti na konkrétním nahlížení na fenomén informační gramotnosti. Důraz klade na individuální pohled na fenomén. Od individuálního pohledu dotazovaných počínaje a konče shromážděním skupiny individuálních přístupů k tomuto pojmu od skupiny akademiků. Autorka zde cituje článek od Ruth Morris: *Toward a user-centered information service*³. Zde R. Morris píše, že konstruktivistický pohled „ukazuje informaci ne jako externí objekt, ale jako ... konstrukci vytvářenou uživatelem“ [s. 65]. Informace je dále interpretována uživatelem, je to opak tradičního pohledu. Podle tradičního pohledu jsou uživatel a informační systém spojeni. Dále Morris pokračuje, že informace zakoušíme a informace nás také dále sama mění. Podle popisu tohoto *vztahového* modelu – paradigmatu, jak S. Ch. Bruce pohled akademiků nazývá, se pokusím vytvořit grafickou interpretaci myšlenky autorky:

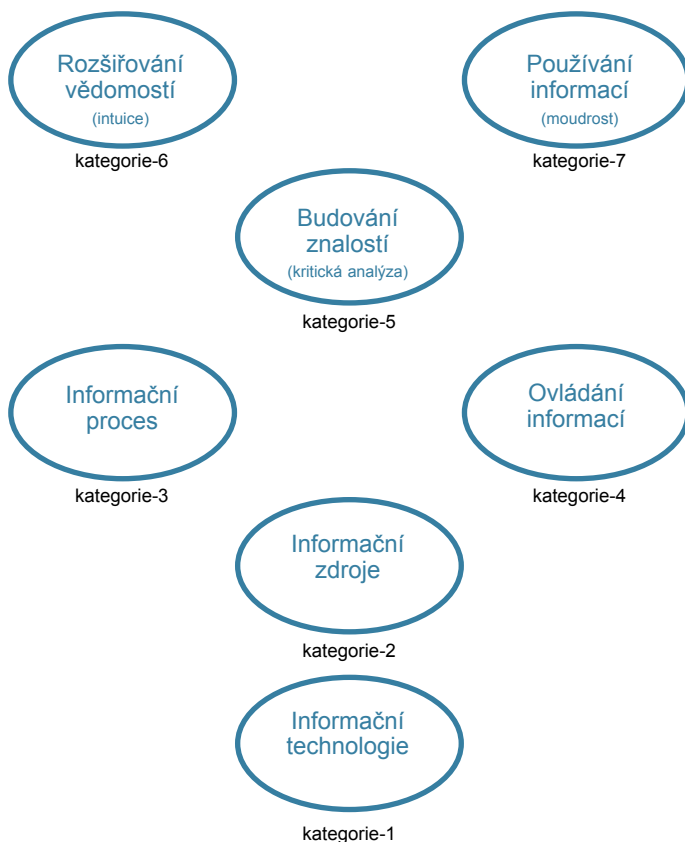
(Založeno na popisu modelu ze strany 17)

Studie: Sedm tváří informační gramotnosti

Uvedli jsme, že se autorka snaží hledat alternativu klasickému pohledu na informační gramotnost. Do doby svého výzkumu neobjevila mnoho studií, které by se zabývaly kvalitativním pojetím tohoto pojmu. Cituje pouze tři, které uvádíme v příloze této práce. Snad i z toho důvodu přistupuje ke své práci za účelem vytvořit obsáhlý model informační gramotnosti. Je si však vědoma toho, že zapojuje do debaty pouze vysokoškolské pracovníky. Její data jsou získávána na základě řízeného rozhovoru, kde pokládala otevřené otázky, ty v průběhu roku 1994 dávala členům akademické obce. Její práce se tak pohybuje v následujícím rámci, který si autorka vytkla. Určila tak hranice a cíle vyplývající z následujících tvrzení:

1. Chceme zjistit, jak je informační gramotnost zakoušena lidmi, zkrátka jaké s ní mají zkušenosti.
2. Má se jednat o zkušenost uživatelů, a ne o zjišťování, co je informační gramotnost.
3. Kontextem je prostředí univerzity, konkrétně členové akademické obce a jejich kultura. Individuálním členům této skupiny bude také výsledek výzkumu adresován.
4. Výzkum vzniká jako podmnožina odlišných pohledů – spíše je aplikování výsledků určeno pro akademickou půdu.
5. Tato studie vzniká v roce 1994 a nezabrání, ani nechce bránit změnám, které na tomto poli přijdou.

V tomto rámci je na základě rozhovorů vytvořen model. Pokusíme se ho zde nastínit. Autorce i zde pomohou k bližšímu pochopení vybrané citace dotazovaných. Jde totiž nakonec o vystihnout vztahu skupiny lidí (ne jedinců) [s. 154]. Na následujícím obrázku jsou potom uvedena jednotlivá pojetí informační gramotnosti. Překládáme zde názvy pojetí, které jsou pro efektivnost v komunikaci pojmenovány pouze stručně s možným zkrácením významu. Jsou to tak pojetí z pohledu *informační technologie*, *informačních zdrojů*, *informačního procesu*, *kontroly informací*, *budování znalostí*, *rozšiřování vědomostí* a nakonec z pohledu (uvědomování si) *moudrosti*. Detailní popis jednotlivých pojetí lze nalézt na internetových stránkách autorky⁴, ale nám půjde o důsledky a hlavní motto jejího výzkumu. Už jsme uvedli, že použila fenomenografický přístup, a proto informace zde není objektem úvahy, je začleněna do procesu uvažování [s. 143]. Proto musíme mezi jednotlivými kategoriemi hledat dále. Člověk je totiž ten, kdo informaci transformuje; ten, kdo působí, a to vzájemně, na informaci samotnou [s. 155].

(Založeno na popisu ze strany 114)

Proto uvedu ještě doplňující tabulku ze s. 115 k těmto sedmi pojetím informační gramotnosti. Můžeme rozeznat, že informace se v procesu učení stává z objektivní dokonce subjektivní hodnotou. Na to reaguje i model Sedmi tváří informační gramotnosti:

Kategorie	Příznak informace
Kategorie 1 (informační technologie) a 2 (i. zdroje)	Objektivní (součást vnějšího prostředí, zpřístupitelný pomocí znalostí)
Kategorie 3 (informační proces) a 4 (kontrola informací)	Objektivní-kontextualizovaný (součást vnějšího prostředí, zpřístupitelný pomocí znalostí)
Kategorie 5 (budování znalostí)	Subjektivní (objekt úvahy, vnitřní jedinci)
Kategorie 6 (rozšiřování vědomostí) a 7 (moudrost)	Přetvořený v charakter (schopný se sám přeměnit, něco nebo někoho přeměňovat)

Důsledky studie a závěry

Ještě třeba zopakovat, a to je podle mne červená nitka a jeden z přínosů této studie, že zmíněné výstupy jsou pojetím informační gramotnosti ne z pohledu expertů, ale uživatelů (!). Celým pojetím se totiž line polemika nad vztahem mezi člověkem a informací [s. 111]. Kontext studie je z prostředí australských vysokoškolských respondentů. Je to zároveň výhoda v přesnosti studie, ale také se tím omezuje skupinové pojetí vůči ostatním pojetím z jiných druhů sektorů. A jak uvádí autorka, dotazování nezahrnovalo studenty [s. 157]. To se dnes ukazuje jako další potřebný krok k pochopení informační gramotnosti.

Druhým přínosem této studie je inspirace z její metodologie. V tamější době byl využit v praxi nový, fenomenologický přístup, a autorka si toho je vědoma [s. 180]. Je cílem zaměřit se na uživatele než spíše na něco jiného. Konkrétně jde o „změnu ze studování uživatelů informací na to, jak uživatelé chápou svět“ [s. 179]. A tak je studie zaměřena na to, jak uživatelé ovlivňují a zároveň jsou ovlivňováni světem.

Potom také můžeme vidět určitou hierarchii mezi zmíněnými sedmi pojetími, viz druhý obrázek. Jak odpovídá jeden z dotazovaných: „Počítač nás osvobozuje od okolností souvisejících s časem... existují ale počítačově negramotní lidé, kteří jsou dobrými uživateli informací.“ (Odpověď pedagoga, muže) [s. 147].

Tato studie je precizně zpracovaná a vyvozuje závěry obklopené reálnými argumenty. U nás může být chápána, vzhledem k tomu, že jde o pojetí z Austrálie, s rezervou. K důvodům proč se s touto studií seznámit se přidává fakt, že jde o jeden z mála zpracovaných výzkumů uživatelů. A to uživatelů z hlediska jejich chápání světa obecně. Takové zkoumání, jak studie ukazuje, nemusí být nereálné. Pokud si stanovíme hranice a specifickou metodologii, můžeme dojít k opodstatněným závěrům.

Bc. Václav Stůj

vaclavstuj@seznam.cz

Poznámky:

¹ <http://knihovny.cvut.cz/ivig/standardy-student.html>

² Pokud není uvedeno jinak, odkazovaná pasáž pochází z referované knihy: BRUCE, Christine Susan. *The Seven Faces of Information Literacy*. Adelaide : Auslib Press, 1997. 203 s. ISBN 1-875145-43-5. Doktorská práce autorky.

³ MORRIS, Ruth C. T. Toward a user-centered information service. *Journal of the American Society for Information Science*. 1994, roč. 45, č. 1, s. 21. ISSN 0002-8231.

⁴ <http://sky.fit.qut.edu.au/~bruce/il/faces.jsp>

Příloha:

Převzaté citace studií pojmu informační gramotnosti před rokem 1994 z knihy autorky.

1. BJORNER, Susanne. The information literacy curriculum : a working model. *IATUL Quarterly*. 1991, roč. 5, č. 2, s. 150-160

(pozn. Jde o model informačního metakurzu)

2. DOYLE, Christina S. *Outcome measures for information literacy within the national education goals of 1990. Final report to the National Forum on Information Literacy. Summary of Findings*, ED 351033. 1992. 18 s.

(pozn. Vytváření srozumitelné definice informační gramotnosti.)

3. OCHS, Mary; COONS, Bill; Van OSTRAND, Darla; BARNES, Susan. *Assessing the value of an information literacy program*. ED 340385. 1991. 105 s.

(pozn. Hodnocení programu Knihovny v Mann)